

Peter Dragsbo

Arkitektur til grænsen. Arkitektur og nation i europæiske grænselands 1850-1940

366 sider, rigt illustreret

kr. 300

Arkitekturen som nationalpolitisk magtmiddel i omstridte grænseegne. Det er grundlæggende, hvad denne overordentlig smukke og velkrevne bog handler om. Med andre ord, hvordan en given ny statsmagt har taget arkitektur og byggeskik i anvendelse som våben, når en grænseegn skiftede statsligt tilhørsforhold.

Til indledende illustration af indledningen et par eksempler. Strasbourg, hovedbyen i Alsace, skulle efter tilslutningen til det nye tyske kejserrige i 1871 gøres til en modelby, der skulle demonstrere for verden og ikke mindst Frankrig, hvad tysk kultur og teknik kunne præstere. Og som samtidig skulle være et synligt og magtfuldt symbol på det nye Tysklands kræfter og ressourcer. Derfor blev det besluttet at bygge et imponerende nyt palads til den tyske kejser på Kaiserplatz, der skulle være centrum i en helt ny bydel.

I Slesvig blev der i årene efter 1864 bygget nye magtfulde og imponerende preussiske kaserner i Haderslev og Sønderborg. Sammen med skoler og administrationsbygninger – alt sammen som led i et statsligt preussisk magt- og civilisationsprojekt, eller som Bismarck eufemistisk udtrykte det – blot for at fremme den almene velstand i landet.

Bogens forfatter, den i europæisk etnologi uddannede Peter Dragsbo (f. 1943), kom i 2002 til Sønderborg efter at have haft lederstillinger på først Esbjerg og dernæst Middelfart Museum. I 2013 fratrådte han jobbet efter 11 år som markant og anerkendt overinspektør og chef på Museum Sønderborg Slot. Dragsbo har gennem et langt liv skrevet en række bøger, i stribevis af artikler samt holdt et utal af foredrag. Alt sammen med fokus på byhistorie, byggeskik, forstæder, mindretal og i Sønderborg-tiden ikke mindst på mødet mellem dansk og tysk i Sønderjylland.

I 2001 udgav Dragsbo sammen med fru, museumsinspektør Helle Ravn på Langelands Museum, bogen ”Jeg en gård mig bygge vil – der skal være have til. En kulturhistorisk-etnologisk undersøgelse”. Og i 2008 fulgte, nu med Dragsbo som ene-forfatter ”Hvem opfandt parcelhuskvarteret? Forstaden har en historie. Plan og boligbyggeri i danske forstads kvarterer 1900-1960”, hvor Dragsbo som pioner undersøger den danske forstads forudsætninger, variationer og historie - vel at mærke, før den industrialiserede forstad tog over og stjal billedet.

Det er en kendt sag, at sprog, undervisning og værnepligt gennem historien flittigt er blevet brugt som national-politiske magtmidler. Det tyske sprogs ordforråd i DDR ændrede sig markant i takt med samfundets udvikling. I Sovjetunionen hed trylleformlen overfor de ikke-russiske republikker ”national i formen, men socialistisk i indholdet”. Men hensigten var ikke til at tage fejl af.

I den foreliggende bog handler det imidlertid om arkitektur og byggeskik. Nationale mindretal har altid optaget Peter Dragsbo. I et interview har han f.eks. udtalt: ”Mindretal er saltet i suppen. Hvis de ikke allerede fandtes, skulle man opfinde dem”. Lidt paradoksalt har han også udtalt, at det var i ”udkantsområdet” Sønderborg, at han blev europæer.

Den forskning, der fremlægges i bogen, tog sin begyndelse kort efter Dragsbos tiltræden som chef for Museum Sønderborg Slot. Med baggrund i sine mangeårige studier af byggeskik og arkitektur vendte han nu blikket mod kulturmøderne i det sønderjyske, som de kom til udtryk i både den folkelige byggeskik og i den regionale og nationale arkitektur. Bogen tager med andre ord udgangspunkt i det dansk-tyske grænseland, men udvider herfra perspektivet til andre grænselands i Det tyske Kejserrige i den nationalt set højpotente periode 1850-1940. Grænselands, der efter 1. Verdenskrig i lighed med det nordlige Slesvig skiftede nationalt tilhørsforhold. Den centrale problemstilling i forskningsprojektet definerer forfatteren som at se på arkitekturens rolle som nationalt redskab og nationalt symbol i europæiske grænselands.

Bogen er resultat af en både interessant og original ide. Undervejs i projektet opdagede Dragsbo imidlertid, at man nede i Europa var i gang med lignende forskningsprojekter. Han understreger, at hans undersøgelse ikke bygger på nye og hidtil ukendte kilder eller viden. Det nye er, at undersøgelsen for første gang sammenbinder fem europæiske grænseområder i en komparativ beskrivelse og analyse på baggrund af den viden, der er opbygget i forskningsmiljøerne i de enkelte byer og egne.

De undersøgte grænseområder er Alsace og Lorraine i Frankrig, Poznan i Polen, Sønderjylland og Triest-området i Italien. Alle sammen områder, der statsretligt har fået deres nuværende tilhørsforhold som konsekvens af vundne eller tabte krige. I hvert af de fem grænselands gennemgår forfatteren arkitektur-historien i perioden 1850-1940 med særlig vægt på de erobrende landes officielle arkitektur- og byplanpolitik. Haderslev og Sønderborg kaserner samt kejserpaladset i Strasbourg er allerede nævnt som eksempler ovenfor.

Andre behandlede eksempler er den tyske banegård i Metz, kejser Wilhelms slot i Posen/Poznan og Mussolinis sejrsmonument i Bosen/Bolzano. De er bare nogle af de mange bygninger, der er opført som magtsymboler i de nævnte grænselands. Men i de samme egne møder man også de nationale mindretals eller selvstændighedsbevægelsers mod-arkitektur. Som for eksempel Folkehjem i Aabenraa, Duborgskolen

i Flensborg, ”det franske hjørne” i Metz eller det polske Hotel Bazar i Poznan.

Under sine sammenlignende studier finder forfatteren en række spændende forskelle og overraskende ligheder mellem det dansk-tyske grænseland og de andre grænselands. Sidst i bogen viser han også, hvordan man i de enkelte områder forholder sig til den ubekvemme kulturarv, der handler om andre nationer og ideologier. Fra det kejserlige Tysklands imponerende slotte i Alsace eller Polen til den nye fascistiske bydel i Bozen/Bolzano i regionen Trentino-Sydtyrol. Forfatteren finder det – helt berettiget - ganske tankevækkende, at man i Metz og Strasbourg konkurrerer om at få de tyske bydele fra før 1914 erklæret Verdenskulturarv, mens man i Sydtyrol stadig strides bittert om kulturarven. I Danmark er vi efter forfatterens mening stadig en kende fodsløbende, når det gælder anerkendelsen af den tyske kulturarv i det danske Sønderjylland.

I bogens indledende kapitel om ”Nation og arkitektur” stiller Dragsbo spørgsmålet, om der er en sammenhæng mellem nationsformerne og den konkrete arkitektur- og kulturpolitik i grænselandene. Svaret bliver som så ofte et mix - at der både er sammenhæng og manglende ditto.

Afslutningsvis udtrykker forfatteren håbet om, at denne bog kan bidrage til en større bevidsthed om, at grænselandenes flernationale kulturarv også på arkitekturen og byggeskikkens områder udgør en uløselig og nødvendig del af Europa. Og at processen måske kan fremmes af, at kulturarven efterhånden bliver fælles og hævet op over de nationale forskelle gennem udforskningen, historieskrivningen og udviklingen af en almen bevidsthed.

Også uden dette fromme ønske er der tale om et tankevækkende og originalt stykke forskningsarbejde. Bogens billedflade og øvrige udstyr er bare flot. Der er næsten ikke en side uden billeder. Vel at mærke aldeles skønne fotografier, der fint korresponderer med bogens tekst. Bogen afsluttes med et tysksproget resumé.